

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

**ТРИКАШНА ЮЛІЯ ІВАНІВНА**

УДК 378.147:811.111:791

**ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ  
КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ  
З ВИКОРИСТАННЯМ АВТЕНТИЧНОГО ХУДОЖНЬОГО ФІЛЬМУ**

Спеціальність 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови)

Автореферат  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата педагогічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі методики викладання української та іноземних мов і літератур Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

**Науковий керівник:** кандидат педагогічних наук, доцент  
**КВАСОВА Ольга Геннадіївна,**  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, доцент кафедри методики викладання української та іноземних мов і літератур Інституту філології.

**Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, доцент  
**ЗСНЯ Любов Яківна,**  
Київський національний лінгвістичний університет, декан факультету перекладачів, професор кафедри німецької філології та перекладу і прикладної лінгвістики;

кандидат педагогічних наук  
**НАЦЮК Мар'яна Богданівна,**  
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, викладач кафедри практики англійської мови та методики її викладання.

Захист відбудеться 5 жовтня 2017 року о 13<sup>00</sup> годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.001.49 в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, за адресою: 01033, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14, ауд. 134.

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка (01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, к. 12).

Автореферат розіслано «01» вересня 2017 р.

Учений секретар  
спеціалізованої вченої ради

О. В. Лазер-Паньків

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Завдяки розширенню міжнародних зв'язків, співпраці й інтенсифікації контактів між різними державами світу, майже в усіх сферах людської діяльності відбувається стрімке взаємопроникнення та переплетення культур. Знання й урахування культури, менталітету, особливостей вербальної і невербальної поведінки своїх співрозмовників поряд із володінням іноземною мовою (ІМ) нині вважають необхідною передумовою взаєморозуміння партнерів у міжкультурному діалозі. З огляду на це, формування міжкультурної комунікативної компетентності (МКК) у сукупності всіх її складників, зокрема мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентності (СКК), проголошено метою навчання й вивчення ІМ у європейському освітньому просторі.

Вагоме значення паралельного вивчення ІМ і засвоєння іноземної культури (ІК) засвідчує низка досліджень науковців (М. Байрам (M. Byram), Є. М. Верещакін, В. Г. Костомаров, К. Крамш (C. Kramsch), Г. Нойнер (G. Neuner), В. В. Сафонова, С. Г. Тер-Мінасова), які обстоюють думку про недостатність подолання мовного бар'єру між представниками різних країн у разі існування культурного бар'єру.

Проблема дослідження СКК та її складників теоретично обґрунтована в працях Н. Ф. Бориско, І. Ю. Голуб, Ж. Зарате (G. Zarate), О. Г. Квасової, Ю. В. Кузьменко, Д. Люсьє (D. Lussier), М. Л. Писанко, В. В. Сафонової та інші.

У сучасній методичній літературі виокремлено низку засобів формування СКК у майбутніх філологів, а саме: іншомовні тексти різних жанрів (О. В. Бирюк, Л. П. Рудакова), вірші, оповідання, прислів'я, пісні та фрагменти автентичних художніх фільмів (АХФ) (учені проектної групи «Intercultural Communicative Competence in Teacher Education project»), соціальний сервіс «Вікі» (К. Д. Кошеляєва), аудіотексти (В. Є. Лапіна), аудитивна й аудіовізуальна музична наочність (Ю. О. Макковєєва), фрагменти АХФ (С. Е. Кіржнер, В. С. Пащук). Описане розмаїття запропонованих дослідниками засобів формування СКК залишає, однак, поза увагою системне використання АХФ, на великому дидактичному потенціалі якого наголошували такі дослідники, як Б. Беддок (B. Baddock), Н. І. Бичкова, С. Віддоуз (S. Widdows), П. Воллер (P. Voller), О. С. Конотоп, О. В. Кочукова, В. С. Пащук, Е. Самерфілд (E. Sumerfield), С. Стемплекі (S. Stempleski), Б. Томалін (B. Tomalin), О. Б. Фрайфельд, Дж. Шерман (J. Sherman) та інші. Аспекти формування СКК за допомогою АХФ або його фрагментів досліджені Т. О. Яхнюк (розроблено методику використання фрагментів АХФ для навчання студентів мовних спеціальностей соціокультурної (СК) лексики); О. В. Кочуковою (запропоновано методику навчання студентів розуміння СК змісту іншомовного дискурсу художніх фільмів); І. О. Ісенко (обґрунтовано методику формування соціолінгвістичної компетенції в усному спілкуванні студентів мовних ВНЗ на основі іспанських АХФ); Т. С. Малишевою (подано методику формування СКК із використанням відеоматеріалів різних жанрів, зокрема АХФ); І. В. Тереховим (проаналізовано методику організації навчального процесу, спрямовану на вивчення мовленнєвої поведінки носіїв мови на матеріалі британських художніх фільмів).

У сучасному світі популярність жанру «художній фільм» серед глядачів усіх вікових категорій є досить високою, що створює передумови для його ефективного

використання в навчанні ІМ. Завдяки сучасним телебаченню й інтернету АХФ можна вважати найдоступнішим засобом штучного занурення в культурну реальність країни, мову якої вивчають.

Попри поширений інтерес до АХФ у вищій мовній школі, його використання не завжди є цілеспрямованим, і тому раціональним. Дані опитування, проведеного серед викладачів і другокурсників трьох університетів України, доводять, що СК потенціал АХФ використовують не повною мірою. Це підтверджено й аналізом методичних розробок щодо використання АХФ, виданих у низці ВНЗ країни, а саме: робота з АХФ здебільшого обмежена ознайомленням студентів із СК маркованою лексикою, а після перегляду відбувається обговорення найбільш цікавих моментів фільму. До того ж сучасні викладачі неохоче звертаються до АХФ унаслідок поступового обмеження у ВНЗ аудиторного часу на користь часу для самостійної роботи. Отже, суперечності між великим СК потенціалом АХФ і відсутністю сучасних й ефективних методик використання АХФ як в аудиторній, так і в позааудиторній роботі майбутніх філологів зумовили **актуальність дослідження**.

Успішність створення методики формування СКК із використанням АХФ, яка б відповідала цілям й умовам навчання майбутніх філологів, суттєвою мірою залежить від обрання способів організації навчання. Аналіз дисертаційних робіт Е. Г. Арванітопуло, Е. В. Бурцевої, І. В. Дубко, О. В. Кіршової, Л. І. Палаєвої, О. Д. Пахмутової, Я. В. Тараскіної, В. В. Тітової, В. В. Черних, присвячених проблемам навчання ІМ на основі проектної діяльності, засвідчив можливість застосування навчального проекту як ефективного способу організації процесу формування СКК за допомогою АХФ. Як переконує авторський досвід викладання англійської мови студентам другого курсу спеціальності «Філологія», проектна діяльність відповідає віковим психологічним особливостям і пізнавальним потребам студентів-другокурсників; з іншого боку, навчальний проект також повністю узгоджений із сучасною вимогою щодо виховання фахівця, спроможного провадити творчу пошукову діяльність у колективі ровесників в умовах, які стимулюють здатність до автономного навчання протягом усього життя. Отже, для організації процесу формування СКК за допомогою АХФ обрано **навчальний проект**.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами.** Обрання зазначеного напрямку безпосередньо пов'язане з науково-дослідницькою темою Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Мови та літератури народів світу: взаємодія та самобутність» (№ 11 БФ 044-01; наказ ректора № 02–32 від 03.01.2011 р.). Тема дисертації затверджена вченою радою Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 6 від 24.01.2011 р.).

**Мета дослідження** – теоретично обґрунтувати, практично розробити й експериментально перевірити методику формування в майбутніх філологів соціокультурної компетентності з використанням автентичного художнього фільму.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

1) уточнити поняття англомовної соціокультурної компетентності та її компонентний склад, конкретизувати цілі формування соціокультурної компетентності майбутніх філологів;

2) схарактеризувати автентичний художній фільм як засіб формування соціокультурної компетентності;

3) з'ясувати особливості організації процесу формування соціокультурної компетентності з використанням автентичного художнього фільму у вигляді навчального проекту;

4) розробити критерії відбору автентичних художніх фільмів і допоміжних текстових матеріалів для формування соціокультурної компетентності в студентів-другокурсників;

5) обґрунтувати й розробити підсистему вправ і завдань, спрямовану на формування соціокультурної компетентності з використанням автентичного художнього фільму, та створити модель початкового процесу;

6) визначити критерії оцінювання рівня сформованості соціокультурної компетентності, експериментально перевірити ефективність розробленої методики та підготувати методичні рекомендації щодо формування соціокультурної компетентності з використанням автентичного художнього фільму.

**Об'єктом** дослідження є процес формування в майбутніх філологів англomовної соціокультурної компетентності.

**Предмет** дослідження становить методика формування англomовної соціокультурної компетентності в майбутніх філологів із використанням автентичного художнього фільму.

**Гіпотеза** дослідження полягає в тому, що формування соціокультурної компетентності в майбутніх філологів із використанням автентичного художнього фільму буде ефективним за умови організації цього процесу у вигляді навчального проекту, кінцевим продуктом якого є презентація соціокультурних знань і вмінь у створеному студентами відеофільмі.

Окреслені завдання передбачали використання низки **методів дослідження**. *Теоретичні*: критичний аналіз наукової літератури з методики викладання іноземних мов, культурології, соціолінгвістики в межах теми дослідження; *емпіричні*: спостереження за навчальним процесом на заняттях з англійської мови на II курсі мовного ВНЗ; анкетування студентів та викладачів мовних ВНЗ; *моделювання*: розроблення моделі організації навчального процесу для формування соціокультурної компетентності в майбутніх філологів; *метод експерименту*: проведення експериментального навчання студентів-філологів для з'ясування ефективності варіантів моделі формування СКК із використанням розроблених вправ; *статистичні*: кутове перетворення Фішера для оброблення одержаних даних.

**Експериментальною базою** дослідження послуговував Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. Загальна кількість студентів, які взяли участь в експериментальному навчанні, становить 40 осіб. Загальна кількість студентів, які були респондентами в проведеному опитуванні, – 106 осіб.

**Наукові положення, що запропоновані до захисту.**

1. Формування й оцінювання соціокультурної компетентності в майбутніх філологів можливе на основі виокремлених складників цієї компетентності (когнітивного, поведінкового, афективно-аксіологічного) та етапів її формування (когнітивно-евристичного, рецептивно-продуктивного, пошуково-рефлексивного, діяльнісно-продуктивного).

2. Процес формування в майбутніх філологів соціокультурної компетентності з використанням автентичного художнього фільму є ефективним за умови його організації у вигляді соціокультурного, тривалого, групового й комбінованого навчального проекту.

3. Формування соціокультурної компетентності стає можливим завдяки виконанню чотирьох груп вправ / завдань, що входять до складу розробленої підсистеми відповідно до етапів формування соціокультурної компетентності, а саме: 1) групи вправ / завдань когнітивно-евристичного етапу; 2) групи вправ / завдань рецептивно-продуктивного етапу; 3) групи вправ / завдань пошуково-рефлексивного етапу; 4) групи вправ / завдань діяльнісно-продуктивного етапу.

4. Оцінювання рівня сформованості соціокультурної компетентності в майбутніх філологів є комплексною процедурою, що проходить на кількох рівнях: 1) оцінювання соціокультурних знань, умінь і ставлень кожного студента; 2) оцінювання кінцевого продукту соціокультурного навчального проекту кожної з груп; 3) оцінювання сформованої в студентів соціокультурної компетентності, що виявляється в їхньому усному мовленні під час презентації кінцевого продукту навчального проекту.

**Наукова новизна** одержаних результатів аргументована тим, що в роботі *вперше* науково обґрунтовано й розроблено методiku формування соціокультурної компетентності в майбутніх філологів із використанням автентичного художнього фільму; диференційовано етапи формування в майбутніх філологів соціокультурної компетентності за допомогою автентичного художнього фільму; *розроблено* модель організації навчання для формування соціокультурної компетентності студентів-філологів за допомогою автентичного художнього фільму; *створено* підсистему вправ / завдань й описано типологію вправ / завдань, спрямованих на реалізацію тривалого групового соціокультурного навчального проекту; *удосконалено* критерії оцінювання результатів діяльності кожної проектної групи та її окремих учасників; *уточнено* критерії відбору автентичних художніх фільмів для формування соціокультурної компетентності майбутніх філологів; *подальшого розвитку* набуло розроблення інструментів контролю й оцінювання соціокультурної компетентності.

**Практичне значення** одержаних результатів умотивоване створенням «Журналу соціокультурних спостережень» («Журнал СКС») для моніторингу індивідуального прогресу студентів в оволодінні соціокультурною компетентністю; укладанням методичних рекомендацій викладачам університетів для організації навчального процесу з метою формування соціокультурної компетентності; підготовкою навчально-методичного посібника «British Culture in Films» для студентів другого курсу факультету іноземних мов під час вивчення дисципліни «Практика усного та писемного мовлення (англійська мова)».

Запропоновану методiku **впроваджено** в навчальний процес Київського національного університету імені Тараса Шевченка (акт упровадження від 27.04.2017 р.), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (акт упровадження від 05.05.2017 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (акт упровадження від 12.04.2017 р.).

**Апробація результатів.** Основні положення й результати дослідження оприлюднено на шести *міжнародних* науково-практичних конференціях:

III Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритетні напрями підготовки вчителя іноземних мов у контексті вимог Болонського процесу» (Ніжин, 2011), IV Міжнародна науково-методична конференція «Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі» (Харків, 2011), Міжнародна науково-практична конференція «Україна і світ: діалог мов та культур» (Київ, 2012), II Міжнародна науково-практична конференція «Аксиологический аспект содержания непрерывного иноязычного образования: проблемы и решения» (Москва, 2013), VII Міжнародна науково-практична конференція «Міжкультурна комунікація: Мова – Культура – Особистість» (Острог, 2013), X Міжнародна науково-практична конференція «Мови у відкритому суспільстві: проблеми міжкультурного спілкування» (Чернігів, 2013); на двох *усеукраїнських* конференціях: Усеукраїнська науково-практична конференція молодих науковців і студентів «Формування полікультурної мовної особистості в контексті нової парадигми освіти» (Чернігів, 2011), Усеукраїнська наукова конференція за участю молодих вчених «Людина і соціум у контексті проблем сучасної філологічної науки» (Київ, 2012).

**Публікації.** Основні положення й результати дослідження представлено в *дванадцяти* одноосібних публікаціях, *чотири* з яких – у фахових виданнях, затверджених МОН України, *одна* – у закордонному виданні (Російська Федерація), у *шести* тезах доповідей на конференціях та інших збірниках наукових праць, в *одному* навчально-методичному посібнику.

**Структура дисертації** зумовлена її метою й завданнями. Робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (211 найменувань, 79 із яких – іноземними мовами), 15 додатків, 29 таблиць, 3 схем, 3 рисунків. Повний обсяг роботи становить 389 сторінок, із яких 209 сторінок основного тексту.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертації; окреслено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; доведено новизну й практичну цінність роботи; сформульовано положення, запропоновані до захисту; а також зазначено перелік конференцій, на яких апробовано результати наукового пошуку.

У першому розділі дисертації **«Теоретичні передумови формування англомовної соціокультурної компетентності в майбутніх філологів із використанням автентичного художнього фільму»** окреслено історію дослідження питань співвивчення ІМ та ІК у вітчизняній і зарубіжній науці, схарактеризовано зміст та структуру СКК, з'ясовано особливості АХФ як засобу формування СКК, проаналізовано навчальний проект як спосіб організації процесу формування англомовної СКК у майбутніх філологів.

У дисертаційній роботі *СКК* *потрактована* як *здатність особистості* *набувати різноманітних СК знань через аналіз та інтеріоризацію інформації, сприйнятої за допомогою АХФ, рефлексувати власне ставлення до отриманої СК інформації й бути готовим до ефективного МК діалогу.* Унаслідок узагальнення вітчизняних і зарубіжних досліджень (М. Байрам (M. Byram), І. Ю. Голуб, Ж. Зарате (G. Zarate), О. Г. Квасова, Д. Люсьє (D. Lussier), Г. Нойнер (G. Neuner),

М. Л. Писанко, В. В. Сафонова й ін.) виокремлено такі складники *структури СКК*: а) *когнітивний* (декларативні знання, що подають за допомогою основного джерела (кіноекрана) і додаткових (текстових) джерел; б) *поведінковий* (уміння використовувати знання у власній комунікативній поведінці); в) *афективно-аксіологічний* (ставлення до ІК та усвідомлення себе як носія рідної культури). Зазначені компоненти СКК є об'єктами не лише навчання, а й контролю і оцінювання (КіО).

На основі аналізу наукової літератури (Н. І. Бичкова, І. О. Ісенко, М. А. Качалов, С. Е. Кіржнер, О. Б. Фрайфельд) диференційовано *функції АХФ* як основного засобу формування англомовної СКК, а саме: 1) інформативно-навчальну; 2) мотиваційно-стимулювальну; 3) евристично-виховну; 4) розвивальну; 5) ситуативно-детермінувальну. Описані функції АХФ дають підстави витлумачувати АХФ як ефективний засіб формування СКК, який уможливує розвиток СК спостережливості та СК рефлексії, що відіграє вагомую роль у пізнанні ІК. З огляду на це окреслено СК потенціал АХФ, який полягає в тому, що АХФ є джерелом автентичного мовлення представників ІК; демонструють вербальну й невербальну поведінку носіїв ІМ у контексті, відображаючи їхній менталітет і ціннісні орієнтації; виховують почуття поваги та емпатії до культури країни, мову якої вивчають, а отже, ретранслюють національну культуру, занурюючи студентів-глядачів в інший СК контекст, відмінний від їхньої рідної культури.

Схарактеризовано особливості організації процесу формування СКК із використанням АХФ у вигляді *навчального проекту*, що типізований як соціокультурний, комбінований (поєднує риси творчого, ігрово-рольового, інформаційного, практико-орієнтованого), монопредметний, частково-керований, груповий і тривалий. Відповідно до типу проекту розмежовано принципи, на які варто опиратися в процесі розроблення навчального проекту (І. О. Зимня, О. В. Кіршова, Є. С. Полат, Т. Ю. Тамбовкіна, В. В. Тітова). До зазначених принципів належать такі: зв'язок проекту з реальним життям і потребами студентів, навчання із задоволенням, поєднання та взаємовпливу індивідуальної й групової діяльності студентів, зумовленість ступеня автономії студентів завданнями кожного з етапів проекту, взаємопов'язане навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, що забезпечують ефективне МК спілкування.

Сформульовано *вимоги до навчального проекту* як способу формування в студентів другого курсу СКК із використанням АХФ, що полягають у: 1) підпорядкованості теми проекту змісту СКК у сукупності її когнітивного, поведінкового та афективно-аксіологічного складників; 2) умотивованому використанні АХФ, на основі яких побудована більшість вправ і завдань; 3) умотивованій пошуковій діяльності студентів за допомогою виконання головного завдання проекту; 4) створенні кінцевого продукту проекту – відеофільму, цікавого за змістом та формою; 5) свідомому використанні студентами за участі викладача дослідницьких методів, зокрема пошуку, аналізу, зіставлення явищ рідної та ІК.

У другому розділі «**Методика формування англомовної соціокультурної компетентності в майбутніх філологів із використанням автентичного художнього фільму**» схарактеризовано методичну систему формування англомовної СКК у майбутніх філологів; виокремлено критерії відбору основних

(АХФ) і допоміжних (текстових) матеріалів, що застосовані в розробленні комплексів вправ / завдань; описано етапи формування СКК, обґрунтовано вимоги до вправ / завдань, створено підсистему вправ / завдань, спрямованих на формування СКК за допомогою АХФ, на основі відібраного матеріалу; представлено модель організації навчального процесу, зорієнтованого на формування СКК за допомогою АХФ у студентів спеціальності «Філологія».

Доведено необхідність урахування виокремлених *критеріїв відбору АХФ*, що становлять дві групи. І група – критерії врахування властивостей фільму як цілісного художнього твору: 1) урахування соціокультурного потенціалу АХФ; 2) критерій естетичної цінності АХФ; 3) критерій ступеня морально-етичного впливу АХФ на глядача; 4) критерій жанрової належності АХФ. ІІ група – критерії, пов'язані з дидактичною цінністю АХФ: 1) відповідність змістово-лінгвістичних характеристик фільму тематиці й рівню володіння ІМ, що регламентовані в «Програмі з англійської мови для університетів / інститутів» (2001); 2) критерій урахування мотиваційного потенціалу змісту фільму; 3) критерій новизни й інформаційної цінності. На їхній основі відібрано 41 АХФ, що можна використовувати для студентів другого курсу спеціальності «Філологія». Диференційовано критерії відбору допоміжних текстових та інтернет-матеріалів, до яких належать критерії СК цінності, новизни СК інформації, різноманітності джерел для отримання матеріалів і їхньої жанрової варіативності, обмеження обсягу текстових матеріалів унаслідок виконання ними допоміжної функції в навчанні.

На основі двох із дібраних АХФ створено *підсистему вправ / завдань для формування англomовної СКК у майбутніх філологів із використанням АХФ у межах навчального проекту*. Із цією метою описано етапи роботи для реалізації проекту: *організаційно-мотиваційний* етап (ознайомлення студентів із конкретними кроками роботи над проектом, із шаблоном «Журналу СКС», що використовує викладач для моніторингу індивідуального прогресу студента в оволодінні ІК; терміном виконання проекту, кінцевим продуктом, який їм потрібно створити, із критеріями оцінювання виконаної роботи); *основний етап* (перегляд АХФ, пошук СК інформації для проекту в додаткових джерелах, виконання аудиторних і позааудиторних вправ / завдань для формування СКК, фіксування власних спостережень у «Журналі СКС»; *завершально-підсумковий* етап (демонстрація готових відеофільмів, обговорення й оцінювання досягнень студентів). Для кожного етапу характерний різний ступінь керованості діяльністю студентів із боку викладача.

Підсистему вправ / завдань реалізують протягом *основного* етапу. Процес засвоєння ІК передбачає поступове ознайомлення студентів з основними поняттями культури та МК комунікації, на основі яких організовані окремі заняття; змістове наповнення кожного залежить від ключового СК поняття, що візуалізується у відібраному фрагменті АХФ. Розроблена підсистема складається з двох комплексів і чотирьох груп вправ / завдань відповідно до етапів формування СКК, а саме: 1) групи вправ / завдань когнітивно-евристичного етапу (див. табл. 1); 2) групи вправ / завдань рецептивно-продуктивного етапу (див. табл. 2); 3) групи вправ / завдань пошуково-рефлексивного етапу (див. табл. 3); 4) групи вправ / завдань діяльнісно-продуктивного етапу (див. табл. 4). Нижче подано приклади окремих вправ і завдань.

**Типологія вправ / завдань для формування  
англомовної соціокультурної компетентності майбутніх філологів  
із використанням автентичного художнього фільму (1 етап)**

Етап	Типи вправ / завдань	Групи вправ / завдань	Види вправ / завдань
1. Когнітивно-евристичний	Культурологічно спрямовані; без використання АХФ; некомунікативні, умовно-комунікативні й комунікативні; рецептивно-репродуктивні та продуктивні; із природними вербальними й ілюстративними опорами, зі штучною опорою (таблиця); без рольового компонента; що виконують під час сесій аудиторної роботи (САР); керовані; усні та усно-письмові; фронтальні, індивідуальні, у парах; із соціокультурною рефлексією.	1.1. Для активізації фонових знань, пов'язаних із певним культурним поняттям.  1.2. Для набуття специфічних СК знань, пов'язаних із певним культурним поняттям.  1.3. Для ознайомлення із СК маркованою лексикою.  1.4. Для налаштування студентів на сприймання СК поведінки носіїв ІМ та ІК.	– відповіді на запитання; – підтвердження або спростування тверджень; – евристична бесіда; – контекстна семантизація СК маркованої лексики; – читання й обговорення текстів статей / висловів відомих людей / прислів'їв / жартів; – читання й аналіз відгуків про АХФ, зроблених носіями ІМ та ІК; – заповнення таблиць інформацією, отриманою через читання та аналіз.

**Приклад 1 (підгрупа 1.1).** *Мета:* ознайомити студентів із поняттям «культурні стереотипи» через іронічне зображення представників різних країн, сприяти усвідомленню існування стереотипів. *Інструкція 1:* Read a joke about how people view representatives of different countries. Choose the definition of a cultural stereotype (A, B or C) which you think is correct.

Heaven is where the cooks are French,  
the police are British,  
the mechanics are German,  
the lovers are Italian  
and everything is organized by the Swiss.

Hell is where the cooks are British,  
the police are German,  
the mechanics are French,  
the lovers are Swiss  
and everything is organized by the Italians.

**A cultural stereotype is ....**

**A** a set of characteristics that only some nations have;

**B** always a negative image of a person or people;

**C** believing that people of a certain group / class / nation have the same characteristics.

*Інструкція 2:* Think over and give answers to the following questions:

What lies behind these cultural stereotypes? Do you share these stereotypes? What other stereotypes about the mentioned national characters do you know? Do cultural stereotypes help us know people better?

**Приклад 2 (підгрупа 1.2).**

*Мета:* порівняти стандарти комунікативної поведінки в рідній та англомовній культурах.

*Інструкція 1:* Scan the list of the topics in the box. Which of them would be comfortable/uncomfortable (safe/taboo topics) to touch upon in conversations between Ukrainians? Give your reasons.

*Інструкція 2:* Which of the topics are safe and taboo in Britain? Divide them into two columns as you think is correct. Compare your ideas with your partner's suggestions.


age leisure time religion private life future plans salary health  
weather politics sports sex clothes people you know family hobbies music

Таблиця 2

**Типологія вправ / завдань для формування  
англомовної соціокультурної компетентності майбутніх філологів  
із використанням автентичного художнього фільму (2 етап)**

Етап	Типи вправ / завдань	Групи вправ / завдань	Види вправ / завдань
2. Рецептивно-продуктивний	Культурологічно спрямовані; із використанням АХФ; некомунікативні, умовно-комунікативні й комунікативні; рецептивно-продуктивні та продуктивні; із природними аудіовізуальними, вербальними й ілюстративними операми, зі штучною опорою (таблиця); без рольового компонента та з рольовим компонентом; що виконують під час САР; керовані; усні та усно-письмові; фронтальні, індивідуальні, у парах, у малих групах; із соціокультурною рефлексією.	2.1. Для розвитку вмінь аудіювання під час колективного перегляду фрагменту АХФ.  2.2. Для формування вмінь сприйняття й розуміння автентичного англomовного мовлення із СК маркованою лексикою.  2.3. Для засвоєння національно-специфічних СК понять через їх сприйняття у фрагментах АХФ.  2.4. Для розвитку здатності інтерпретувати і сприймати СК поведінку носіїв ІМ та ІК у зіставленні з рідною культурою.  2.5. Для розвитку вмінь підготовленого та спонтанного діалогічного / монологічного мовлення.	– перегляд фрагментів АХФ; – перевірка розуміння лінгвістичного змісту фрагменту АХФ; – відповіді на запитання викладача щодо реалізації СК понять у контексті фільму; – коментування, як реалізуються СК поняття в контексті АХФ (у фронтальному режимі); – заповнення порівняльних таблиць щодо реалізації СК понять у британській і рідній культурах; – обговорення схожості й відмінності реалізації СК понять у британській та рідній соціокультурах (у парах, малих групах, групі); – рольова гра (імітація вербальної та невербальної поведінки героїв АХФ); – драматизація (імітація вербальної й невербальної поведінки носіїв ІМ, засвоєної за допомогою АХФ, експлікування власних ставлень до ІК в усному мовленні).

**Приклад 3 (підгрупа 2.1).** *Мета:* виховувати емпатію до людей, які є жертвами виявів расизму; розвивати вміння аудіювання. *Опора:* фрагмент АХФ *Bend it like Beckham*. *Інструкція:* Watch two episodes from the film *Bend it like Beckham*. 1) [00:43:03-00:44:56] (Jess's coach comes to her place to have a talk with her parents. He wants her to continue playing but Mr. Bhamra is against it); 2) [01:38:29-01:39:35] (Jess tells her family she wants to play football professionally in the USA. Her relatives are shocked but her father's attitude to Jess's leaving has changed). Fill in the table in your Sociocultural Log.

<p><b>I. Mr. Bhamra experienced racism.</b></p> <p>1. What did Mr. Bhamra do when he was a teenager in Nairobi?          2. What was the reason Mr. Bhamra didn't play in any of the English teams?          3. How did he call the English?          4. Why was Mr. Bhamra against Jess playing football?</p>	
<p><b>II. Mr. Bhamra's decisions.</b></p> <p>What did Mr. Bhamra do to overcome the obstacles?</p>	
<p><b>III. Pieces of advice to his daughter.</b></p> <p>What did he expect from Jess first?          What did he expect from Jess later?</p>	

**Приклад 4 (підгрупа 2.3).** *Мета:* надати студентам змогу сприйняти та ідентифікувати вияви СК поведінки героїв фільму. *Опора:* фрагменти АХФ *Notting Hill*. *Інструкція:* Watch the episodes from the film *Notting Hill*. 1) [00:07:07-00:09:04]; 2) [00:13:02-00:15:56]; 3) [01:50:44-01:51:39] and discuss which of the following is displayed (British humour, reserve, politeness). Give your reasons.




**Приклад 5 (підгрупа 2.5).** *Мета:* розвивати вміння застосовувати вербальні та невербальні засоби спілкування персонажів фільму для їх засвоєння. *Інструкція:* You're one of the film characters (*студенти по черзі витягують картки з іменами персонажів*). Play the part of your character in the following situations (*ситуації, описані на картці, також обирають по черзі*). Mirror your character's behavior, manner of speech, lexicon and possibly accent, mimics and body language to let your group-mates guess who you are portraying.

Таблиця 3

**Типологія вправ / завдань для формування  
англомовної соціокультурної компетентності майбутніх філологів  
із використанням автентичного художнього фільму (3 етап)**

Етап	Типи вправ / завдань	Групи вправ / завдань	Види вправ / завдань
3. Пошуково-рефлексивний	Культурологічно спрямовані; із використанням АХФ; умовно-комунікативні й комунікативні; рецептивні, рецептивно-продуктивні та продуктивні; із природними аудіовізуальними, вербальними й ілюстративними опорами, зі штучною опорою (колаж); без рольового компонента та з рольовим компонентом; що виконують під час сесій самостійної роботи (ССР); частково та мінімально керовані; усно-письмові й письмові; індивідуальні; із соціокультурною рефлексією.	3.1. Для вдосконалення вмінь аудіювання під час самостійного перегляду фрагментів АХФ.  3.2. Для розвитку вмінь самостійної інтерпретації СК інформації у фрагментах АХФ.  3.3. Для розвитку вмінь письмово викладати власні СК спостереження.  3.4. Для розвитку вмінь самостійного пошуку та фіксації СК інформації, необхідної для виконання проектного завдання.  3.5. Для розвитку вмінь висловлювати власні ставлення до ІК у підготовленому усному мовленні.	– самостійний перегляд запропонованих фрагментів АХФ; – заповнення матриць для СК аналізу фрагментів АХФ, запропонованих викладачем у «Журналі СКС»; – письмове викладення власних ставлень до певного поняття британської культури у вигляді тексту промови; – читання й опрацювання текстів, самостійно знайдених у мережі Інтернет; – створення колажів; – підготовка монологічного висловлювання / частини діалогу або полілогу для презентації на САР.

**Приклад 6 (підгрупа 3.2).** *Мета:* розвивати соціокультурну спостережливість та вміння коректно інтерпретувати поведінку британців. *Інструкція:* Watch the following episodes from *Notting Hill* and put down what you consider to be inappropriate in those situations. Give your reasons entering them in your Sociocultural Log.

<p>1. [00:24:45-00:26:00] View and describe:</p> 	<p>What? Why?</p> <p>Topic: Question: Response: Comment:</p>
<p>2. [01:43:10-01:44:11] View and describe:</p> 	<p>What? Why?</p> <p>Topic: Question: Response: Comment:</p>
<p>3. [01:50:45-01:51:40] View and describe:</p> 	<p>What? Why?</p> <p>Topic: Question: Response: Comment:</p>

**Приклад 7 (група 3.4).** *Мета:* поглиблення знань топонімів та етнографічних реалій завдяки самостійному пошуку інформації. *Інструкція:* Search the Internet and find out more information about the following: Notting Hill; Portobello Road; Notting Hill Gate; Notting Hill Carnival. Fill in the table in Sociocultural Log.

Таблиця 4

**Типологія вправ / завдань для формування  
англомовної соціокультурної компетентності майбутніх філологів  
із використанням автентичного художнього фільму (4 етап)**

Етап	Типи вправ / завдань	Групи вправ / завдань	Види вправ / завдань
4. Діяльнісно-продуктивний	Культурологічно спрямовані; зі створенням відеофільму; комунікативні; продуктивні; із природними аудіовізуальними, вербальними й ілюстративними опорами, зі штучними опорами (таблиці, колажі); без рольового компонента та з рольовим компонентом;	4.1. Для розвитку вміння викладати самостійно здобуту СК інформацію в проектній групі.  4.2. Для розвитку здатності застосовувати набуті СК знання в кінцевому усномовленнєвому продукті проекту.	– переказ та коментування здобутої СК інформації в малих групах; – відповіді на запитання й коментарі учасників проектної групи; – планування та обговорення загального усномовленнєвого продукту проекту;

Етап	Типи вправ / завдань	Групи вправ / завдань	Види вправ / завдань
4. Діяльнісно-продуктивний	що виконують під час ССР та САР; мінімально керовані; усні й усно-письмові; у малих групах, у групі; із соціокультурною рефлексією.	4.3. Для розвитку здатності демонструвати в усному мовленні сприймання та поважне ставлення до бригаанської культури.	– планування та підготовка індивідуального усномовленнєвого продукту проекту; – презентація кінцевого усномовленнєвого продукту проекту.

**Приклад 8 (підгрупа 4.1).** *Мета:* узагальнити самостійно знайдену СК інформацію та обґрунтувати її цінність для створення кінцевого продукту проекту в проектних групах.

*Інструкція 1:* Tell your project partners what you've learnt about the ways to discuss burning social issues (jobs, unemployment, disabilities, ethnic minorities etc.) in the company of Britons. Use your Sociocultural Log.

*Інструкція 2:* Discuss which aspects of the issues and in which way they should be reflected in your video film. Use your Sociocultural Log.

На основі запропонованої підсистеми вправ / завдань розроблено *модель організації процесу навчання майбутніх філологів із використанням АХФ у межах навчального проекту з урахуванням вимог кредитно-модульної системи, що реалізують у трьох навчальних модулях у межах дисципліни «Практика усного та писемного мовлення (англійська мова)» на II курсі в студентів спеціальності «Філологія».* Запропоновано два варіанти моделі: А та Б. Відмінністю двох варіантів методики став ступінь керування виконанням вправ / завдань окремих груп, що виконують на пошуково-рефлексивному етапі формування СКК. Загальна кількість годин, запланованих для формування СКК, становить 40 аудиторних годин, а самостійна робота – 46 годин. В експериментальному навчанні взяли участь 40 студентів II курсу факультету іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, спеціальність 6.020303 «Філологія», що утворили чотири експериментальні групи (ЕГ-1, ЕГ-2, ЕГ-3, ЕГ-4).

У третьому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності методики формування англомовної соціокультурної компетентності в майбутніх філологів із використанням автентичного художнього фільму»** описано методичний експеримент і надано методичні рекомендації щодо формування СКК у майбутніх філологів із використанням АХФ.

Для розв'язання проблеми контролю рівня сформованості СКК у майбутніх філологів розроблено *три інструменти для оцінювання кожного складника СКК:* 1) для оцінювання СК знань; 2) для оцінювання СК умінь; 3) для оцінювання ставлень до ІК. Кожен інструмент містить певні групи критеріїв і параметри, а також аналітичні шкали, за якими нараховують бали та визначають рівень сформованості СКК.

Для визначення рівня сформованості СКК обрано тестовий формат оцінювання вхідного й вихідного рівнів сформованості СК знань: для передекспериментального зрізу розроблено письмовий тест із вибірковою відповіддю, для визначення вихідного рівня сформованості СК знань – тест із

відкритою або з вільно конструйованою відповіддю. Об'єктами контролю в зазначених тестах були *декларативні знання* (країнознавчі знання, уявлення про ІК у вигляді стереотипів, знання СК лексики, знання про цінності іншої культури) та *процедурні знання* або вміння використовувати знання у власній комунікативній поведінці (правила мовленнєвої поведінки й невербальної поведінки). Змістовий матеріал тесту стосувався культури Великобританії. У процесі створення тестових завдань узято до уваги зміст АХФ, за допомогою яких студенти повинні сформувавши більш повну картину щодо зазначених СК понять.

*Рівень сформованості СК умінь* був виміряний через оцінювання кінцевого продукту навчального проекту студентів – відеофільму «Watching the British», створеного за участі всіх учасників групи. Із цією метою розроблено 1) *критерії оцінювання кінцевого продукту проекту* як результату групової роботи: – досягнення мети проекту (відображення засвоєних СК понять; демонстрація вербальної поведінки; демонстрація невербальної поведінки; демонстрація ставлення до ІК; використання самостійно знайденої СК інформації; – враження від групової роботи (естетичне враження від відеофільму; нормативність мовлення учасників групи; активність кожного учасника); 2) *критерії оцінювання індивідуального внеску кожного з учасників навчального проекту* (змістовність висловлення; зв'язність і вільність висловлення; лінгвістична правильність висловлення; відображення невербальної поведінки; особиста участь у відеофільмі).

Для з'ясування ставлень студентів до *іношомовної (британської) культури* розроблено запитання, що вможливили отримання письмових відповідей та їх якісний аналіз.

Ефективність розробленої методики формування СКК із використанням АХФ, а також достовірність сформульованої гіпотези перевірено в ході *базового природного вертикально-горизонтального експерименту*. Вертикальний характер експерименту дав змогу перевірити ефективність розробленої методики, а горизонтальний полягав у порівнянні двох варіантів запропонованої моделі процесу навчання (А (ЕГ-1, ЕГ-2) та Б (ЕГ-3, ЕГ-4)). *Варійована умова експерименту*: ступінь керування виконанням вправ / завдань окремих груп на пошуково-рефлексивному етапі формування СКК. Варіант А запропонованої методики передбачав, що з частковим керуванням із боку викладача виконують вправи / завдання, спрямовані на: а) удосконалення вмінь аудіювання (під час самостійного перегляду фрагментів АХФ); б) на розвиток умінь висловлювати власні ставлення до ІК у підготовленому усному мовленні. За варіантом Б, з частковим керуванням із боку викладача виконують вправи / завдання, зорієнтовані на: а) розвиток умінь самостійної СК інтерпретації фрагментів АХФ; б) розвиток умінь письмово викладати власні СК спостереження; в) розвиток умінь висловлювати власні ставлення до ІК у підготовленому усному мовленні.

Проведене експериментальне навчання засвідчує загальну ефективність двох варіантів розробленої методики, оскільки після завершення експериментального навчання показники середнього коефіцієнта навченості в студентів у всіх групах перевищують коефіцієнт навченості за В. П. Безпальком (див. табл. 5). Достовірність одержаних результатів підтверджена математично за допомогою кутового перетворення Фішера.

**Порівняння середніх результатів  
рівня сформованості англomовної соціoкультурної компетентності  
в перед- та післяекспериментальних зрізах студентів експериментальних груп**

Індекс групи	Показник компонента «СК знання»		Приріст	Показник компонента «СК ставлення»		Приріст
	перед. зріз	післ. зріз		перед. зріз	післ. зріз	
ЕГ-1	0,54	0,74	0,20	0,60	0,83	0,23
ЕГ-2	0,53	0,72	0,19	0,58	0,80	0,22
ЕГ-3	0,55	0,83	0,28	0,60	0,89	0,29
ЕГ-4	0,54	0,82	0,28	0,62	0,95	0,33

Варіант А запропонованої методики виявився менш ефективним, ніж варіант Б. Студенти, які працювали за цим варіантом методики, отримали вищі показники як в післяекспериментальному зрізі, так і за створений кінцевий продукт навчального проекту (середній показник успішності проектів в ЕГ-3 становив 0,93; в ЕГ-4 – 0,94), що підтвердило гіпотезу дослідження. Показники успішності проектів подані в табл. 6.

Таблиця 6

**Оцінювання успішності виконання проектного завдання**

Групи							
ЕГ-1		ЕГ-2		ЕГ-3		ЕГ-4	
ЕГ 1/А	ЕГ 1/Б	ЕГ 2/А	ЕГ 2/Б	ЕГ 3/А	ЕГ 3/Б	ЕГ 4/А	ЕГ 4/Б
0,78	0,78	0,76	0,73	0,94	0,92	0,92	0,96
<b>0,78</b>		<b>0,74</b>		<b>0,93</b>		<b>0,94</b>	
Середні показники за групами							

Проведене теоретично-експериментальне дослідження дало змогу підготувати методичні рекомендації щодо формування СКК із використанням АХФ у межах навчального проекту. Розроблена методика допомагає викладачам адаптувати інші АХФ за виокремленими критеріями для формування СКК студентів.

## ВИСНОВКИ

1. На підставі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження уточнено поняття СКК і виокремлено складники її структури: а) когнітивний (декларативні знання, які подають за допомогою основного джерела (кіноекрана) і додаткових (текстових) джерел); б) поведінковий (уміння використовувати знання у власній комунікативній поведінці); в) афективно-аксіологічний (ставлення до ІК та усвідомлення студентом себе як повноправного учасника МК комунікації). Сформованість зазначених складників здатна позитивно вплинути на ефективність перебігу МК комунікації, окрім цього, складники СКК є об'єктами навчання, контролю та оцінювання.

2. На основі досліджень, присвячених використанню АХФ у процесі навчання ІМ, диференційовано такі функції АХФ: 1) інформативно-навчальну; 2) мотиваційно-стимульовальну; 3) евристично-виховну; 4) розвивальну; 5) ситуативно-детермінувальну. Зазначені функції АХФ послуговували підставою

для витлумачення АХФ як ефективного засобу для формування СКК, що надає можливості для розвитку СК спостережливості та СК рефлексії, яка відіграє вагомую роль у пізнанні ІК.

3. Доведено, що в умовах особистісно орієнтованого підходу до навчання обрання навчального проекту як способу організації процесу формування СКК із використанням АХФ є цілком раціональним і своєчасним. Проект виконаний поетапно, досягнення окресленої мети відбувалося через роботу з АХФ як з основним джерелом СК інформації та додатковими (текстовими) матеріалами, завершилося створенням відеофільму. Запропоновано етапи виконання навчального проекту: організаційно-мотиваційний, основний і завершально-підсумковий. Ступінь керування з боку викладача аудиторною й позааудиторною роботою студентів у процесі виконання проекту змінювався на різних етапах. Організаційно-мотиваційний етап, у ході якого викладачем окреслений проблемно-тематичний зміст, завдання та матеріали проекту, є максимально керований. На основному етапі ступінь керування виконанням вправ / завдань був максимальним під час їх виконання в аудиторії, частковим під час виконання індивідуальних позааудиторних вправ / завдань та роботи в групах над кінцевим продуктом проекту. Завершально-підсумковий етап, на якому презентовано усномовленневий продукт проекту, проходив за обмеженої участі викладача, який підсумовував роботу груп та оцінював кінцевий продукт.

Виокремлено основні принципи організації навчального проекту, дотримання яких ефективно впливає на його реалізацію: 1) зв'язок проекту з реальним життям і потребами студентів; 2) навчання із задоволенням; 3) поєднання та взаємовплив індивідуальної й групової діяльності студентів; 4) зумовленість ступеня автономії студентів завданнями кожного з етапів проекту; 5) взаємопов'язане навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, що забезпечують ефективне МК спілкування.

З огляду на те, що у ВНЗ зростає роль самостійної роботи студентів, використання навчального проекту в процесі співвивчення ІМ та ІК за допомогою АХФ сприяє розвитку автономії майбутніх філологів і спрямовує їх на вмотивоване використання автентичних матеріалів, отже, суттєво підвищує ефективність формування СКК.

4. Обґрунтовано критерії відбору АХФ і допоміжних матеріалів для формування СКК у майбутніх філологів. Запропоновано дві групи критеріїв відбору АХФ. І група – критерії врахування властивостей фільму як цілісного художнього твору: 1) урахування соціокультурного потенціалу АХФ; 2) критерій естетичної цінності АХФ; 3) критерій ступеня морально-етичного впливу АХФ на глядача; 4) критерій жанрової належності АХФ. II група – критерії, пов'язані з дидактичною цінністю АХФ: 1) відповідність змістово-лінгвістичних характеристик фільму тематиці й рівню володіння ІМ, що регламентовані в програмі; 2) критерій урахування мотиваційного потенціалу; 3) критерій новизни та інформаційної цінності. Відбір допоміжних текстових й інтернет-матеріалів варто проводити на основі критеріїв СК цінності, новизни СК інформації, різноманітності джерел для отримання матеріалів і їхньої жанрової варіативності, обмеження обсягу текстових матеріалів унаслідок виконання ними допоміжної функції в навчанні.

5. Представлено й обґрунтовано підсистему вправ і завдань для формування СКК із використанням АХФ у межах навчального проекту. Процес засвоєння ІК передбачав ознайомлення студентів з основними поняттями культури та МК комунікації, на основі яких були організовані окремі заняття, змістове наповнення кожного залежить від ключового СК поняття, реалізація якого спостерігається у відібраному фрагменті АХФ. Розроблена підсистема складається з чотирьох груп вправ / завдань відповідно до етапів формування СКК, а саме: 1) групи вправ / завдань когнітивно-евристичного етапу; 2) групи вправ / завдань рецептивно-продуктивного етапу; 3) групи вправ / завдань пошуково-рефлексивного етапу; 4) групи вправ / завдань діяльнісно-продуктивного етапу. Зазначені групи вправ повинні бути виконані з урахуванням етапів роботи з АХФ – допереглядового, переглядового й післяпереглядового протягом САР і ССР.

На основі створеної підсистеми вправ / завдань була розроблена модель організації процесу навчання майбутніх філологів із використанням АХФ у межах навчального проекту з урахуванням вимог кредитно-модульної системи, що реалізується в трьох навчальних модулях.

6. У межах експериментального навчання запропоновано розв'язання проблеми КіО рівня сформованості СКК та кінцевого продукту СК навчального проекту. Вертикальний характер експерименту дав змогу перевірити загальну ефективність розробленої методики формування СКК студентів. Горизонтальний характер експерименту вможливив перевірку ефективності двох варіантів методики формування СКК, варійованою умовою послугував ступінь керування виконанням вправ / завдань на пошуково-рефлексивному етапі формування СКК.

Методичні рекомендації щодо формування СКК із використанням АХФ сприятимуть викладачам в адаптації інших АХФ за окресленими критеріями для формування СКК студентів.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з теоретичним дослідженням і розробленням інструментів КіО СКК майбутніх філологів на матеріалі інших АХФ.

## **СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

### **I. Статті в наукових фахових виданнях, затверджених МОН України:**

1. Трикашна Ю. І. Використання автентичних художніх фільмів в процесі формування соціокультурної компетенції у майбутніх філологів / Ю. І. Трикашна // Наукові записки. – Серія : Психолого-педагогічні науки. – Ніжин : Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2011. – № 8. – С. 65–67.

2. Трикашна Ю. І. Відбір автентичних художніх фільмів для формування англомовної соціокультурної компетентності майбутніх філологів / Ю. І. Трикашна // Наукові записки. – Серія : Психологія і педагогіка. – Острого : Нац. ун-т «Острозька академія», 2013. – Вип. 25. – С. 138–141.

3. Трикашна Ю. І. Проблеми контролю і оцінки англомовної соціокультурної компетентності майбутніх філологів [Електронний ресурс] / Ю. І. Трикашна // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – Серія :

Педагогіка. – 2016. – Вип. 6. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped\\_2016\\_6\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_6_13).

4. Трикашна Ю. І. Проектна методика формування соціокультурної компетентності майбутніх філологів за допомогою автентичного художнього фільму / Ю. І. Трикашна // Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту імені Т. Г. Шевченка. – Серія : Педагогічні науки. – Чернігів, 2013. – Вип. 111. – С. 346–348.

### **II. Статті в іноземних виданнях:**

5. Трикашная Ю. И. «Журнал социокультурных наблюдений» как инструмент контроля и оценки социокультурной компетентности будущих филологов / Ю. И. Трикашная // Альманах современной науки и образования. – Тамбов : Грамота, 2014. – № 1 (80). – С. 110–113.

### **III. Праці, що додатково відображають наукові результати дисертації, і тези науково-практичних конференцій:**

6. Трикашна Ю. І. Автентичний художній фільм як джерело розвитку іншомовної соціокультурної компетенції / Ю. І. Трикашна // Україна і світ: діалог мов та культур : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21–23 березня 2012 року). – Київ : Вид. центр КНЛУ, 2012. – С. 509–510.

7. Трикашна Ю. І. Автентичний художній фільм як засіб оптимізації навчального процесу / Ю. І. Трикашна // Пріоритетні напрями підготовки вчителя іноземних мов у контексті вимог Болонського процесу : зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ніжин, 20–21 травня 2011 року). – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. – С. 94–95.

8. Трикашна Ю. І. Автентичний художній фільм як засіб формування соціокультурної компетенції / Ю. І. Трикашна // Формування полікультурної мовної особистості в контексті нової парадигми освіти : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців і студентів (м. Чернігів, 12 квітня 2011 року). – Чернігів : ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2011. – С. 66.

9. Трикашна Ю. І. Вимоги до вправ для формування соціокультурної компетентності майбутніх філологів з використанням автентичного художнього фільму / Ю. І. Трикашна // Вісник Харківського національного ун-ту імені В. Н. Каразіна. – № 1072. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків, 2013. – Вип. 76. – С. 152–157.

10. Трикашна Ю. І. Методичний потенціал автентичних художніх фільмів у формуванні соціокультурної компетенції майбутніх філологів / Ю. І. Трикашна // Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі : матеріали IV Міжнародної науково-методичної конференції (м. Харків, 23 листопада 2011 року). – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – С. 179–180.

11. Трикашная Ю. И. Аутентичный художественный фильм как ретранслятор иноязычной культуры: аспекты обучения студентов языкового факультета [Электронный ресурс] / Ю. И. Трикашная // Аксиологический аспект содержания непрерывного иноязычного образования: проблемы и решения : материалы Второй

международной научно-практической конференции (31 января – 2 февраля 2013 г.). – Режим доступа : [www.apkpro.ru](http://www.apkpro.ru).

#### **IV. Методичні видання:**

12. Трикашна Ю. І. British Culture in Films. Британська культура у фільмах : навч.-метод. посіб. / Ю. І. Трикашна. – Київ : Логос, 2016. – 70 с.

#### **АНОТАЦІЯ**

**Трикашна Ю. І. Формування англомовної соціокультурної компетентності у майбутніх філологів з використанням автентичного художнього фільму.** – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови). – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2017.

Дослідження присвячено розв'язанню проблеми формування англомовної соціокультурної компетентності в студентів-філологів із використанням автентичного художнього фільму в межах навчального тривалого проекту.

У роботі конкретизовано поняття «соціокультурна компетентність», схарактеризовано її компонентний склад, описано автентичний художній фільм як засіб формування соціокультурної компетентності, з'ясовано особливості організації процесу формування соціокультурної компетентності з використанням автентичного художнього фільму у вигляді навчального проекту. Розроблено критерії відбору автентичних художніх фільмів, обґрунтовано та створено підсистему вправ / завдань, спрямовану на формування соціокультурної компетентності за допомогою автентичного художнього фільму.

Ефективність розробленої методики перевірено й підтверджено в ході експериментального навчання. Запропоновано інструмент для контролю та оцінювання рівня сформованості соціокультурної компетентності, підготовлено методичні рекомендації щодо організації процесу навчання для формування зазначеної компетентності.

**Ключові слова:** соціокультурна компетентність, автентичний художній фільм, навчальний проект, підсистема вправ і завдань, інструменти оцінювання сформованості англомовної соціокультурної компетентності.

#### **АННОТАЦИЯ**

**Трикашная Ю. И. Формирование англоязычной социокультурной компетентности у будущих филологов с использованием аутентичного художественного фильма.** – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (германские языки). – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2017.

Исследование посвящено решению проблемы формирования англоязычной социокультурной компетентности у студентов-филологов с использованием аутентичного художественного фильма в рамках учебного долгосрочного проекта.

В работе конкретизировано понятие «социокультурная компетентность», выделены её компоненты, рассмотрен аутентичный художественный фильм как средство формирования социокультурной компетентности, выделены особенности организации процесса формирования социокультурной компетентности с использованием аутентичного художественного фильма в виде учебного проекта. Разработаны критерии отбора аутентичных художественных фильмов, обоснована и разработана подсистема упражнений и заданий для формирования социокультурной компетентности с использованием аутентичного художественного фильма.

Эффективность разработанной методики проверена и подтверждена в ходе экспериментального обучения. Предложен инструмент оценивания уровня сформированности социокультурной компетентности, сформулированы методические рекомендации по организации процесса обучения с целью формирования указанной компетентности.

**Ключевые слова:** социокультурная компетентность, аутентичный художественный фильм, учебный проект, подсистема упражнений и заданий, инструменты оценивания уровня сформированности англоязычной социокультурной компетентности.

## ABSTRACT

**Trykashna Y. I. Developing sociocultural competence of prospective philologists with the help of authentic feature films.** – Manuscript.

A thesis presented for a Ph. D. (Candidate degree) in Pedagogical Studies. Research Specialization: 13.00.02 – Theory and Methodology of Teaching (Germanic Languages). – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2017.

The thesis investigates the impact of using authentic English language feature films (AELFF) on the shaping of sociocultural competence (SCC) of prospective specialists in foreign philology. The research provides theoretical substantiation and practical elaboration of the methodology for shaping SCC while performing a long-term sociocultural (SC) group multiple-purpose training project.

The thesis is original in that it has offered a composition of SCC tangible enough to organize teaching / learning and assessment while utilizing AELFF within a training project, with stages of building SCC clearly defined; the procedure of shaping AELFF-based SCC has been aligned with a particular academic plan (2<sup>nd</sup> year, Spring term); a subsystem of exercises / tasks aimed to facilitate SCC shaping has been developed, the types of activities defined and described; a set of criteria to evaluate the outcomes of group project work and assess individual progress of students has been put forward; the criteria to select AELFF with sociocultural content as well as the instruments to assess SCC have been further evolved.

The thesis presents a detailed insight of the notion *sociocultural competence* and defines its components. In this study, SCC is viewed as the ability of a person to gain SC knowledge through the analysis of SC information obtained from AELFF, to reflect upon a

person's own attitude towards the information received and to be prepared for an intercultural dialogue. On examining a number of relevant studies, a model of SCC has been proposed. This model consists of three components: «cognitive» (sociocultural knowledge / savors), «behavioral» (sociocultural skills / savour-faire) and «affective» (attitudes / savoir-etre) which define the areas of learning and the dimensions for assessment. The *cognitive* component includes declarative knowledge transmitted via the major, visual channel (a TV screen) and some additional ones (textual sources), the *behavioral* component refers to the ability / skills to pursue intercultural communication in the target language, the *affective* component embraces attitudes towards foreign culture as well as sense of self-identity which enable individuals to interact verbally and non-verbally appropriate in a foreign society.

The study of general didactic potential of feature films has allowed specifying the criteria according to which AELFF can be considered appropriate for shaping SCC. The first group of selection criteria views a film as a cohesive piece of art. Accordingly, sociocultural potential, aesthetic value, moral and ethic influence on audience and genre of the films are taken into account. The second group of criteria relates to the didactic potential of films. These criteria include relevance of content and linguistic characteristics of the film to topics and language skills set out in the Curriculum, motivational and informative value of the film. In total, 41 feature films were selected as fitting the end of building SCC. An additional set of criteria to select textual materials was singled out, too: this set considers SC value and novelty of information that the texts carry, a variety of the used text sources and textual genres employed, text length limited to good reason.

In the study, two of the selected feature films were utilised as a tool of building SCC via a long-term project. The project work was organized in three consecutive phases: 1) the *motivational* phase during which the students were made familiar with the objectives of the SC project, its major task (making a video film), timing and evaluation procedures, as well as the Sociocultural Observation Log wherein they were to write up exercises / tasks and enter their sociocultural observations, attitudes, ideas), 2) the *main* phase which included viewing the film fragments with coherent SC content in class and / or independently followed either by a group discussion or individual contemplation / reflection, doing exercises / tasks, keeping the Log, finding and processing additional SC information to better complete the project task, cooperating within teams while making a SC video film, 3) the *demonstration and evaluation* phase during which the SC videos created by the teams were shown in the classroom and peer or teacher evaluated. Teacher's guidance varied within each phase from maximum (motivational stage and work in the classroom) towards limited (during independent individual and group work) and minimum degree (demonstration and evaluation stage) thus increasing learners' autonomy.

Among the multiple teaching / learning goals assigned to the *main* phase of the project work the goal of building oral and writing skills is by far the focal one. A subsystem of exercises and tasks was specially designed to be practiced at this stage; consisting of four groups of exercises and tasks, it was developed in accordance with the four stages of building SCC with the help of AELFF. The stages included: 1) familiarization with SC notions explicated in a film or additional text – analysis and group discussion; 2) gaining insights into SC behavior – acquiring SC skills while interacting in SC situations in class; 3) independent exploration of SC behavior / values –

reflection of own attitudes to foreign culture; 4) mastering SC skills while creating a video film within a team – demonstration of achievements in SCC. The exercises / tasks comprising the subsystem aim at developing various skills (listening, speaking, reading, writing), are intended for group / individual and class / independent work, vary in format (oral / written, with / without visual support, role plays, etc.) and teacher's guidance. The students' SCC was expected to be built while their performing the exercises and tasks, writing up their reflections in the SC Log and working in teams on creating video films «Watching the British» to visually demonstrate understanding of verbal and non-verbal behavior in the simulated English language environment.

The SCC of the students was therefore targeted from a variety of perspectives both in terms of teaching / learning and assessing the outcomes. The evaluation of SCC has been conducted in respect to its components (sociocultural knowledge, skills and attitudes) with the help of specially developed instruments of assessment. The assessment of «sociocultural knowledge / savors» in the pre-experimental test was carried out by means of a multiple-choice test, for post-experimental assessment an open gap-filling test was used. To assess «attitudes / savoir- etre» two sets of questions for pre- and post-experimental tests were developed. The Sociocultural Observation Log was used as an alternative means of assessment of students' attitude towards foreign culture.

The formative assessment of SCC was carried during the entire period of project work while summative assessment of SCC manifested in oral skills took place during the demonstration and evaluation phase. For this assessment two sets of rating scales were developed: 1) to evaluate the video films as an outcome of team project work, 2) to evaluate individual achievements in SCC. The first set of scales considered task achievement which suggested demonstration in the video film the SC notions, verbal and non-verbal behavior, attitudes to foreign culture, additional information obtained independently; esthetic value of the created film; naturalness of language perceived from the screen; involvement of all participants. The second set aimed to judge contribution of each participant in terms of the content, coherence, fluency and accuracy of speech, non-verbal behavior.

The effectiveness of the suggested methodology has been verified and confirmed in the course of experimental teaching.

Methodological recommendations concerning development of SCC of future philologists with the help of AELFF have been elaborated and offered to teachers.

**Keywords:** sociocultural competence, authentic English language feature film, training project, subsystem of exercises and tasks, instruments of assessment.